

ren can biraz sağa veya sola çekilip niyaz vaziyeti alır, girerken de kapının tam ortasından geçmezdi. Duracağı yere gelince yine baş kesip ayağını mühreler ve dururdu. Tabii en kıdemli yer Şeyh postunun en yakınında olan yerd. En son sema' çıkaranlar kapıya en yakın yerlerde dururlardı. Sema' edenler ya muhibler, yahut dede namzedi olup sema' çıkarmış olan matbah canları arasından seçilirdi. Canlar sema' edilen yerin iç kenarındaki hasırlı veya kilimli yerde makamına geçip bekler, en sonra da Şeyh içeri girerdi. Şeyh kapıdan aynı şekilde niyaz ederek girer, bu sırada diğer dervişler de onunla beraber, halka halinde niyaz ederlerdi. Şeyhin yanında duran sema'zen başı hırkasının kollarını giymiş olduğu halde diğerlerinin hırkaları omuzlarında durur ve kolları yanlardan aşağıya sarkmaktadır.

Şeyh doğru postuna gidip namaza durur, bu sırada herkes de hırkasının kollarını giyip sema'hanenin ilerisine yürür, saflar teşkil edilip namaz kılınır. Farzı, dedelerden birisi mihraba geçerek kıldırır, imamlık vazifesini hiçbir zaman Şeyh görmez, ancak namaz bitip dualar okunduktan sonra şeyhin mukabeleyi idare vazifesi de başlamış olurdu. Mevlâna hayatında hiçbir zaman imamet edip namaz kıldırmadığı için onun mümessili olan şeyhler de bundan çekinirdi. Esasen dergâhlarda bu iş

için tavzif edilmiş olan bir kimse daima mevcuttu. Şeyh namazdan ve duadan sonra ağır bir sesle:
— Fa'lem ennehû!
der, canlar da hep birden üç kere:
— Lâ ilâhe illâllah !..
(kelime-i tevhid) ini tekrarlıyarak zikrederlerdi.

Üçüncüsü biter bitmez mesa'zen başı veya mutriblerden birisi:
— Ve hâtemünnebiyyine Muhammed-ür - Resûl-ullahi hakkan ve sıdkan ve sellim ve bârik alâ nûr-ı cemî'ul enbiyâ-i vel-mürselîn vel-hamd-ü lillâhi rabb-il âlemîn !. der. Şeyh de ilk heceyi çekerek "fâtiha" dedikten sonra secdeye kapanıp yerî öper. Bu sırada dervişler de aynı şekilde secde edip önlerindeki yerleri öperler.

Artık âyin, yahut mukabele başlayacaktır. Fakat daha evvel Şeyh Mesnevi okuyacaksa sema' edilecek dairenin parmaklığı yanındaki kürsüye çıkarak burada Mesnevinin hikâyesini okuyup şerh eder. Bu muhakkak mukabele başlamadan evvel olur. Çünkü yukarıda da söylediğim gibi vecd hâsıl olması için sohbet şarttır. Sohbet tasavvufi zevki verecek olan sözlerdir ki, bir mevlev için en güzel ve en muvafık sohbet tabii Mesneviden alınacak ilhamla olur.

Artık bundan sonra Şeyhin postuna oturup buna mahsus duayı okumasıyla de devr-i Veleđi ve sonra sema' usulü dairesinde yapılacaktır.

080912

— Hacı Sâdullah Ağa

Hayri Yenigün

II. Sultan Selim'in "Fasl-ı hü-mâyûn baş hânendesi olan Sâdullah ağa 1747 yılında İstanbulda (Fâtih'te) dünyâya geldi. Babası, Fâtih câmi baş müezzini Hafız Kerim Ef. dir. Sâdullah ilk tahsilini mahalle mektebinde yaptı ve ayrıca da babasından Dîn ve Müsiki'ye dâir ilk derslerini aldı. Sonraları, yine pek genç yaşında iken Topkapu Sarayının Enderûn mektebine alınan Sâdullah, burada esash bir tahsile kavuşmuş; müsiki, edebiyat, tarih, arabça, farsça öğrenmiş, spora da merak sarmasından akran ve emsâli arasında ata binmek, lobut atmak ve cirid oynamakta da temâyüz etmişti.

Sâdullah, sesinin güzelliği ve müsikideki fevkal'ade kaabiliyeti dolayısıyla pâdişâh III. Selimin musâhibi ve müteâkiben de baş musâhibi oldu. Sâdullah çok neş'eli idi. Sohbeti tatlı, zarif ve nükteli konuşurdu.

Müsikiye karşı ibtilâsı pek fazla olan Pâdişâh, Sâdullah ağayı çok seviyordu. Ona sarayında hüsûsi bir dâire de ayırtmıştı.

Sâdullah ağa, pâdişâhın iradesiyle harem dâiresinin — kendileri ve sesleri güzel olan — câriyelerine müsiki dersi veriyordu. Sultanın zevki için yetiştirilen bu güzel sesli güzel kızlardan (Mihri-

ban) adındaki bir gözde câriyeye nasılsa gönlünü kaptırmıştı. Sevgisi günden güne artıyordu. O zamana kadar hiç işidilmemiş olan (Bayâtı - araban) makaamiyle ve (Hafif) ikaa ile şu güfteyi besteledi :

*Bülbül-i dil ey gül-i ra'nâ senindir,
sen benim
Berk-i gülde bü-y-i istignâ senindir,
sen benim
Halka-i zülfün hevâsı bendeni
mecnûn ider
Gönlüm aşüfte kılan sevdâ senindir,
sen benim
Ah benim cânım, âh cenânım
Mihribânım aman aman
Sen benimdin sen benim.*

Bu eserin "terennüm" kısmında geçen (Mihriban) kelimesine karşı kız da lâkayd kalmamıştı. İki taraflı muhabbet evvelâ ders alan diğer câriyeler arasında gözden kaçmamış, sonra da kıskançlık ve Sarayda bir deki-kodu havası esmesine vesile olmuştu. Nihayet durumu pâdişâhın annesi Mihrişâh Sultan duyunca, Sâdullah ağanın emniyeti sülûstümâl ederek velî-nemeti olan pâdişâha karşı küstahçasına bir harekette bulunmuş olduğunu, nâmus ve iffetine itimâd ettiği Saray Câriyelerine hoca tâyin olunan bu adamın gözde câriye

98673

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**HACI SÂDULLAH AĞA
VE DİĞER SÂDULLAH'LAR**

SANATTA YETERLİK TEZİ

ÖĞR. GÖR. GÜLDENİZ EKMEN

GÜZEL SANATLAR ANASANAT DALI

MÜSİKÎ SANAT DALI

TÜRK SANAT MÜZİĞİ ALANI

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	98673
Tas. No:	780.956 EKMEN

ARALIK 1993

MADİ
KONU